

הלבבות תפלין סימן לב

מד באר הגולה

ט מנחות כט לפירושי השני
ולקומפוזיט כפרק א
מחלכות תפלין
י כפרק קמא דמגלה
הלכה ט כ מחלכות
ספר תורת וכפרושי
הא
מנחות ש"ש

עושים שלשה מיני קלפים: העב יותר לכתב בו פְּרָשֶׁת 'שְׁמַע' שְׁהִיא (יח) [יח] קִטְנָה, (לג) וְהִדֵּק מִמֶּנּוּ לְפָרְשֶׁת 'וְהִיָּה אִם שָׁמַע' שְׁהִיא יוֹתֵר גְּדוּלָּה, וּלְפָרְשֶׁת 'קִדָּשׁ וּלְפִי וְהִיָּה אִם שָׁמַע' שְׁהִיא אֲרֻכּוֹת עוֹשִׂים קֶלֶף דֵּק מְאֹד, וּבְזָנָה יִתְמַלְאוּ הַכְּתוּבִים בְּשֹׁנֵה וְזָהוּ נוֹי לְתַפְלִין: טו אִם (לד) לְאַחַר שְׁנִכְתַּב נֶקֶב (לה) בַּתּוֹף הֵ"א או ה"מ"ם, כְּשֶׁר, אֶפְלוּ נֶקֶב כֵּל תּוֹכוֹ, שְׁנִכְתַּב מִמְּלֵא (לו) כֵּל הַתְּחִלָּה. *אָבֵל בִּירוּשְׁלַמִי מִשְׁמַע (לז) שָׁגַם בַּפְּנִים צָרִיף שְׁיִהִיָּה מִזְּקַף קֶלֶף. (לח) נֶקֶב רָגַל פְּנִימִי שֶׁל הֵ"א, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא כְּפֶשֶׁר לְהֵרָא"ש. הגה אָבֵל שְׁאַר פּוֹסְקִים (לט) מְצָרִיכִין כְּמֵלֵא אוֹת

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

בְּאֵר הַיֵּטֵב

[יח] קִטְנָה. עב"ט. וכובר"י כתב בשם יד'אהרן שיש ט"ס בש"ע וכו' צ"ל: והדק מפני פרשה והנה כי ובאף שהיא יותר גדולה, ולפי קדש ולפי והנה אם שמע שהם ארכות עושים קלף דק מאד ע"ש. ובמחלכות קטנות סי' רנט כתב דאין צריך להגיף ע"ש ודבריו דחוקים, גם כי מ"ש ידחק לחזן פשיטא שזה מקלקל הנוי ביותר, וכאן רוצים להשוות הכתבים שיהיה נוי לתפלין: ומזה גם ענין לקרות לה אָבֵל כַּשְׁבִּיל שְׁדוּחָהָה בְּאֶמְעָה. לכן

נגד השמע פשר, ב"ח מ"א שכנה"ג ע"ת, אבל הט"ז כתב דבעינן שיהיה שם נקב קטן כ"כ שהדיו סוחמו ואינו נראה ככל נגד השמע ע"ש. וכ"ז קדם הכתיבה, אבל אם נקב לאחר הכתיבה אפלו נחלק הוא לשנים פשר, אלא דבעינן מינוק שיכול לקרותו, ב"ח שכנה"ג ע"ת ט"ו. וענין קטן טו ובתשובת מטה"סוף ח"א סימן א ובתשובת תורת-היים ח"ג בקנטרס עוללות הפנים: (יח) קִטְנָה. ורמ"י כתב שהסופרים שלהם עושין תקון אחר, שכל הקלפים הם שונים באורך אחד ובעיבי אחד אלא שמניחין גליון בפרישיות הקצרות ע"ש. ופע"י שמתני לחרין מה שהקשה התוספות י"ט במסכת שבת פרק ח משנה ג ב"ה שהיא שמע ישראל וכ"י ע"ש, ד"ו"ל דהתנא אמת לאשמעינן דלענין שבת אין צריך שיהיה הקלף עב או עם הגליון כמו בתפלין, רק השעור הוא כדי לכתב עליו רק פרשת שמע ישראל וא"צ גליון ואף שהקלף הוא דק וק"ל. וענין כספר יד'אהרן ובהל"קט ח"א סימן רנ"ט:

באור הַלְכָה

משנה ברורה

על-ידי זה, ומחודשי ר' עקיבא איגר בדבור המתחיל אבל, ששאר בצירוף-עיון על הט"ז, נראה שפסקה כנה לתחמיר. ולפי באור הלבושי שזר בהט"ז נוכל לומר בפשיטות דגם הט"ז יורה כנה לתחמיר⁶¹, ולא מירי הט"ז רק אם יש בו שיור אות עד המקום ההוא⁶², וראינוהו הוא מסופר, וזו, מה שהביא מנכב תוכו הוא לא ודוקא, ע"ש. לכן דין זה צריך עיון: * אָבֵל בִּירוּשְׁלַמִי. ענין במשנה ברורה שפכתבו ודע וכ"י. וענין בט"ז שכתב דין מתיר, דאף בהירושלמי אין פסול כי אם בנקב כל תוכו, ולא אם נקב תוכו מצד אחד סמוך לאות. וענין כפר"י מגדים ובד"ר-החיים הנה לא קאי רק לתירין א' של הבית-יוסף⁶⁴, ע"ש, אבל לתירין שני שלו שפסק הכתבר קותה בסמוך סעיף טו, והנה הדין בהירושלמי אם נקב בתוכו קדם הכתיבה סמוך לאות אפלו במקצתו פסול. ובאמת פן איתא בירושלמי בהד"א בפרק א ומגלה, אמר נדרש: נקב באמצע הבית, אם גויל מקיפו מכל צד פשר ואם לאו פסול. ונראה לי פשוט שגם בנות הסור פן, אלא דכא למעט כמה שכתב "כל תוכו" לאפוקי היכא דנקב עצמיות תוך האות ולא נשארה רק כחוט-השענה מקף גויל חלק מכל צדדיו דכשר. ומדברי הירושלמי הנה נקטר סובר דהר"ה-החיים שרצה לנישב את דברי הט"ז סעיף קטן ח, כי כתב שהסור סובר כמתיר ואשון של הבית-יוסף ולכן בעינן ודוקא כל הללו⁶⁵, שמהברי הירושלמי הנה מוכח בהד"א דלא בעינן כל חללו. ומכל מקום לדינא, במקום הדקט שלא נודמן לו סופר שיכול לקלף בטוב מעט סמוך להנקב כדי שיהיה מקף גויל, נראה לי שיכול לסמוך על הפוסקים שמכשירין אפלו נקב כל תוכו, כי אף שהט"ז כתב דאפשר שדעת הרמ"א כחמרא של שני הפרושים, המענין בדרכי-משה האריך יראה להודיא ודעתו

שהוא קטן פל-קף עד שכששמעביו עליו בקלמוס נסתם הנקב כבדיו⁶³ ואין הנקב נרָגַש בקלמוס, כותבין עליו, אף-על-פי שפסל מעט דיו במקום ההוא ונראה נקב דק כנגד השמע⁶⁴ (לח) פשר; אבל אם נקב פל-קף שאין הדיו עובר עליו, פסול, שהאות נראית חלוקה לשתיים על-ידו. ואפלו אם הנקב באמצע עכי האות כגנו או בירכו, (לט) ודיו מקיפה מכל צד, פסול, ואפלו (מ) אם עד מקום הנקב יש צורת אות. וכל זה קדם כתיבה, אבל אם לאחר הכתיבה נחלק האות לשתיים על-ידי נקב, רואין (מא) אם יש בו צורת האות עד מקום הנקב, כפ"ש⁶⁵, וכמו שיתבאר בסמוך בסעיף טו, וענין באור הלכה: יד (לג) והדק ממנו לפרשת 'וְהִיָּה אִם שָׁמַע'. שעות-סופר, וצריך לומר: לפרשת 'וְהִיָּה אִם שָׁמַע' שהיא יותר גדולה, ולפרשת 'קִדָּשׁ' ולפרשת 'וְהִיָּה אִם שָׁמַע' שהם ארכות וכ"י [ביאור הגר"א ויד'אהרן]. ורמ"י כתב שהסופרים שלהם עושים תקון אחר⁶⁶, שכל הקלפים הם שונים באורך אחד ובעיבי אחד, אלא שמניחין גליונין מפרשיית הקצרות: טו (לד) לְאַחַר שְׁנִכְתַּב וכ"י⁶⁷. נקדים שתי הקדמות ואחר-כך נבאר בענין השם יתברך: א. כל אות צריך שיהא עליו צורתה הראוי לאותו אות, ואם לאו פסול; ובזה (מנ) אין חלוקה אם לא נכתב בהלכתו או אם אחר כך נתקלקל. ב. כל אות שאין גויל מקף לה מארבע רוחותיה פסולה, ובדין זה יש שני פרטים: א) ודוקא אם לא היה מקף גויל חלק מכל צדדיו וכו', ויכמו שיתבאר בסעיף טו בשלחן-ערוך. ב) דעת רב הפוסקים דאין צריך להיות מקף גויל רק מבחוץ להאותיות ולא בתוכן, חוץ מהירושלמי שמתמיר בזה. ועתה נבוא לבאר השלחן-ערוך "אם לאחר שנכתב נקב וכ"י", השעם, דכפנים אין צריך להקפת גויל, ולפי זה אפלו אם הנקב קדם כתיבה פשר, (מז) והאי דנדבך "אם לאחר שנכתב נקב", משום דלכתחלה אין לכתב אפלו אם הנקב באמצע חללו ואין עובר לכתב, אפלו אם היה הנקב קדם שנכתב, כשר ואין צריך שום תקון: (לה) בַּתּוֹף הֵ"א. והוא הדין (מה) שְׁאַר אוֹתוֹת שֵׁשׁ לְהַן ג' דפנות ויש חלל בתוכו, אָבֵל כ' פשוטה וכל-שפן ו"י וכדומה, לאו תוף מקרי: (לו) כֵּל הַתְּחִלָּה. ואפלו נגע הכתיבה באות גופא, כל ששאר (מו) שריטה דנה מבחוץ, פשר, דאין שעור לעיבי האותיות: (לז) שָׁגַם בַּפְּנִים וכ"י. ואם-פן דינו כמבחוץ, אם היה הנקב בתוכו (מז) קדם כתיבה פסול⁶². וענין בט"ז ובכרי-מגדים בשם הלבוש שיש להחמיר בהירושלמי. ודע דלהירושלמי צריך הקפת גויל בכל הצדדים מבפנים כמו מבחוץ, על-פן אם נקב בתוכו קדם הכתיבה אצל האות ועל-ידי-היא איננו מקף גויל, (מח) יש לגרר מעט מבפנים מעבי הקו של האות והנה מקף גויל⁶³, וענין בבאר הלכה סוף דבור המתחיל אָבֵל בִּירוּשְׁלַמִי וכ"י: (לח) נֶקֶב. והוא הדין (מט) אם נמתק קצת מהדיו ולא נקב, ודוקא בה"א פליג הרא"ש ומכשירי אם נשאר פל-שהוא בין למעלה מהנקב (נ) ובין למטה, דסבר (נא) דאין שעור להנקדה המלוכה בה, ואפלו אם כתב מתחלה רגל קצר כנה, פשר להרא"ש: אבל בשאר אותיות כמו ח"ת וכדומה (נב) גם הרא"ש מודה דהרגל השמאלי דינו כמו רגל ימיני: (לט) מְצָרִיכִין כְּמֵלֵא וכ"י. ומירי בענין שאין בו חסרון משום הקפת גויל, כגון שנכתב

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

(לז) ב"ח מגן-אברהם ואלהי רבה ופרי-מגדים וד"ר-החיים: (לט) ט"ז וד"ר-החיים: (מ) כן מוכח מלבושי-שרד: (מא) פשוט: (מב) פשוט ומבאר בכמה מקומות: (מג) לקמן בסעיף טו: (מד) פרי-מגדים ולבושי-שרד: (מה) פרי-מגדים: (מו) דולקמן: (מז) פרי-מגדים: (מח) פרי-מגדים: (מט) ד"ר-החיים: (נ) שלחן-ערוך של הגר"י: (נא) ב"ח: (נב) מוכח מהרא"ש וענין בבית-יוסף:

ל שם בנקרא דמחזיק
מ מרדכי סתקופין

הלכות תפלין סימן לב

את קטנה **כ**ש, **א**ם לאו פסול: **טז** (מה) **כ**נפסק אחת מהאותיות הגה (כ) [כ] (מו) **א**ם הפשוטות כגון וי"ו זי"ן, (מו) או שנפסק רגל (הא') [הנו"ן] וכיוצא בה (מרדכי הלכות קטנה דף צב), (מו) **א**ם תינוק שאינו

שערי תשובה

מחנקה להגיה כמ"ש ביראה"ן פכ"ל: [כ] הפשוטות. עבה"ט, ומ"ש שאין לדבר

באור הלכה

להקל בנזק כל תוכו: * והכי הלכתא. עין במשנה ברורה סעיף קטן מ שפכתנו "מדבריו וכו'", וכן משמע בבית יוסף; ועין בדרך החיים בהלכות קריאת התורה בדיו בו דמשמע מדבריו דמשמע ספקא דדינא חמירו הנמי"א, ולדבריו שם, נזק כל חללו ונזק רגל השמאלי עד שלא נשפיר בו כמלא את קטנה חד דינא אית להו; אבל המעין בדרך משה הארץ וראה להקרא מדבריו דמסיים לדעת הפורדכי להקל בנזק כל חללו, אם כן ממילא רגל השמאלי שנה לרגל ימיני לפסל, כדודע להמעין בפוסקים, דהא בהא תליא, לכד מהב"ח שכתב דהטור מקל בשניהם: * נזק רגל הימיני אם נשפיר וכו'. עין במשנה ברורה בסעיף קטן מא שפכתנו שם דינא דהמגן אברהם שהביא בשם הר"ם, דאם נשאר בעבי האות כמו וי"ו או יו"ד דקה כשר, וכתבנו על זה השעם דאין שעור לעבי האותיות: כל זה כתבנו לפי מה שכתב הפרי מגדים בסימן זה סעיף קטן י"ו על זה דאם נשאר שרישה דקה שחרו די כף, משמע לכאורה לפי זה דאפלו כל שהוא כשר, ולא יתכן לפי זה לשון הגמרא לכת"ו, דהכי אינא שם; נזק יבנה, אם נשפיר הימנו כמלא את קטנה כשר ולא רגל פסול⁷⁷, משמע להקרא דאפלו נשפיר כל שהוא פסול. אך באמת זה אינו מוכח כי אם לפי שיטתו דהמאירי, מה שאין כן לדידן לא מורי הגמרא כלל בנפסק האות מעביו, עין בפרי מגדים שם, ואין צריך שישאר בנה האות כמלא את קטנה; מכל מקום צריך עיין אחרו שהמגן אברהם הביאו: * מלא את קטנה. ואם זה הדין הוא מכתב בינוני, לכאורה דאין מועיל אם כמלא את קטנה הוא מכתב כגון⁷⁸, דאם לא כן אין שעור לדבר, אבל אם זה הדין הוא ככתב גדול, נראה דבדודא מהני אם כמלא את קטנה הוא מכתב בינוני: * כשר. עין במשנה ברורה מה שכתבנו שאין צריך להקראות להתינוק; כן משמע מכל האחרונים הלא הם הפרישה והט"ו והפרי מגדים ומתחזיקי השקל ודרך החיים, ולא שכתבנו פשוטא דהני גדולים משום ספקא דידא אפרים, ובאמת פליא נשגבה על דבריו, מהאי קצה לומר דדעת המגן אברהם ברימ"א הוא כף, הלא מרדכי משה מוכח להקרא: וכן בפרישה, דדעת הפורדכי הוא דלא בעינן בחי"א וכהא גונא רק כמלא את קטנה, דאם לא כן לא מקשה מידי שם, עיי"ש, ובכאן הלא נרשם ברמ"א בהג"ה בשם מרדכי, וכן כתב בהקרא בפרי מגדים במשפחות ונזק דאף שדברכי משה מצד לומר דדעת הטור בהמאירי, מכל מקום בשלחן ערוך סתם דדעת הפורדכי, וכן בפרישה השיג על הדרכי משה ומסיר דגם דעת הטור בהמאירי דלא אמרין צריך באות שנפסק, ואם כן ממילא מוכח מהמגן דבאות ה' וכדומה די בשירי כמלא את קטנה לבד. והשעם בזה נראה פשוט, דקום להו לחנו"ל באות ה' וכדומה דהו שעורן בעצם, ולכן אין צריך להביא ראייה מהתינוק, דהתינוק אין מרגל בנה המתנה, דכל אחד מוכח לבתחלה את ארץ, והוא דומה דחי"ת שיתבאר גם כן לקמן בסעיף כה. דאין ראייה מהתינוק משום דאין מרגל בחי"ת של חטופות. ומכל מקום בדיעבד אם הראוהו להתינוק דלא חכים ולא טפש ולא יכל לקרותו יש להחמיר בנה, כי ראייתו להשייך כנסת הגדולה שפועל לומר דאפלו במקומות דלא משגיחין על תינוק להקל על ידו משגיחין עליו להחמיר, עין שם. ואף דחי"ת של חטופות מביאר לקמן בסוף סעיף כה דקריאתו של תינוק לא נקבע בנה, הינו משום דשם אין מרגל כלל בחי"ת של חטופות, דאפלו אם הנה נכתב בתקונו הנה קוראו כב' וי"ו, כמבאר בבית יוסף בסוף סימן לו, מה שאין כן בענינו: * **ואם לאו פסול**. ולא מוציין לה מה שלמשה מהנזק או ההפסק, אפלו אם הנה פורדתו נזק להקרא ותינוק דלא חכים ולא טפש קרי לה לאות: וכל זה בלא תקון, אבל את תקן את הפסוק, היין בנה הכל כמו שבארנו בסמוך: * **נפסק**. והוא היין אם מתחלה כתב הסופר אינא את פשוט, ונפסק לו אם הוא ארץ כשעור שראוי להיות, ואי אפשר לו להגיה דהוה שלא כסדרן, מראה לתינוק, ט"ו ואי וחדושי רע"א: * **הפשוטות**. והוא היין אם הפסק הוא כד' שגגו קצר ונפסק לנו אם הוא כשעורו, מראה האות להתינוק, אחרונים: * **כגון וי"ו זי"ן**. עין בפרי מגדים שפסקת לומר דבזמן הפסק די כמלא את קטנה, דכמה שגגו עובר משני הצדדים מוכח שאינו יוד, והוכח בתרדשי רע"א. ועין בדרך החיים בהלכות קריאת התורה ובשערי אפרים שהשוו שם וי"ו לוי"ו דדינא⁷⁹, ועל כל פנים אם התינוק קרא לוי"ו ודיא פסול. ועין כמה שכתבנו בסעיף טו בשם נזקת הגדולה, ועין בבית יוסף בסימן לו באות וי"ו: * **אם תינוק**. עין בפרי מגדים

באר היטב

(יט) קטנה. הינו יו"ד: (כ) הפשוטות. כגון וי"ו זי"ן, או שנפסק רגל הנ"ן,

משנה ברורה

לאחר הפתיחה, כדבסמוך סעיף טז בסופו, דאי לא הכי פסול אפלו אם נשפיר יותר ממלא את קטנה גם להרא"ש: (מ) **והכי הלכתא**. מדבריו אלו משמע דלא להחמיר בלבד פסק כדעת שאר פוסקים⁶⁶, אלא דפשיטא לה דהלכה כמתניהו, ואם כן צריך להחמיר מאד להסופרים שגכ"ש⁶⁷. ובתפלין ומזוזות דבעינן כסדרן, לכאורה לא מהני שום תקון אפלו התינוק קוראו לאות, כיון שאנו רואין שאין לו צורת אות, דבלא זה לא מקרי ה' לפי דעת אלו הפוסקים, וכדלקמן בסעיף כה, עין שם. ומכל מקום נראה דיש להקל על ידו תקון, ודומיא שהקל הפרי מגדים בכ"ף פשוטה ששפיר מרבע על ידו תקון⁶⁸, עין שם: (מא) **נזק**. והוא היין אם נפסק האות בלא נזק או נחמק קצה האות, ומרי השלחן ערוך בארבו, והוא היין אם נפסק קצת מעביו, בין על ידו נזקה או על ידו מחיקה, אם נשאר שרישה דקה שחרו כמו וי"ו או יו"ד דקה, כשר, דאין שעור לעבי האותיות, אלא דבנזק בין בעביו בין בארבו בעינן שנזק לאחר הפתיחה, וכדלקמן בסעיף טז [ממ"א ודה"ח]: (מב) **הימיני**. של ה"א. פתב הפרי מגדים: נראה לי דהוא היין לשאר אותיות כגון דל"ת למ"ד פ"א פשוטה צדי"ק פשוטה קר"ף רי"ש או תי"ו או חי"ת [לכאורה בחי"ת בין רגלה הימיני או השמאלי⁶⁹], אם נשאר מהנזק הימיני כיו"ד די כף, עד כאן לשונו. ועין לקמן בסימן לו בדיוני צורת האותיות, באות למ"ו⁷⁰ ופ"א פשוטה⁷¹ וצדי"ק פשוטה⁷² וקר"ף⁷³ ובאות תי"ו⁷⁴): (מג) **אם נשפיר**. הינו מהנזק לצד מעלה⁷⁵, ולא מצרפינן לה מה שלמשה מהנזק אפלו אם תינוק דלא חכים ולא טפש קראה לאות⁷⁶, כיון דאנו רואין שלא נשאר צורת האות בתקונו, וכמו שנתבאר בסמוך בשם הט"ו; אבל אם נשפיר מהנזק ולמעלה [או מההפסק ולמעלה אם נפסק האות באמצע] כשעור את קטנה, כשר ואין צריך להקראו לתינוק, והוא היין אם כתב לבתחלה רגל קטנה קצרה כזה דכשר, ועין בירא אפרים ובאור הלכה: (מד) **מלא את קטנה**. הינו יו"ד ויבין התחון שלו, לפי מה דפסק לקמן בסימן לו בבית יוסף דלא מקרי יו"ד בלא קוץ התחון: **טז** (מה) **נפסק**. יש לפרש בשני אפנים: או מחמת נזק, וזה אין כשר פי אם נזקב אחר כך, כמו שיתבאר בסמוך בפנים, או על ידו שנחסר היין באותו מקום, (נז) ובאפן זה הנה קאי היין השלחן ערוך אפלו אם בתחלת הפתיחה נעשה כף: (מו) **הפשוטות**. ולפיכך אין מועיל בה אם נשפיר כמלא יו"ד, דאדרבה נראית כיו"ד פסול, הלקף בעינן תינוק בנה: (מז) **או שנפסק רגל הנ"ן**. כף צריך לומר, ופרושו, נו"ן פשוטה, וכיוצא בה כגון כ"ף פשוטה שרגלה קצרה ודומה קצת לדל"ת או לרי"ש [ממ"ג ודה"ח]: (מח) **אם תינוק**. עין בט"ו שכתב דהך נפסק מורי שנפסק קצת מארך האות ולמשה לגמרי, ולא נשאר ממנו רק החלק שקדם ההפסק, או תלוי בקריאת התינוק אם ספק לנו אם נשאר כשעור של האות ההוא; אבל אם נשפיר גם למשה מן ההפסק, דהינו שנעשה ההפסק ברחבו של רגל האות, ואחר ההפסק נשאר עוד למשה חלק מן הרגל, בנה לא מועיל תינוק, דהתינוק יצרף מה שלמשה ממנו חלק העליון ובאמת אין לו צרוף, וזה דומה לנפסק רגל האל"ף, אלא צריך לכסות את חלק הנשאר אחר ההפסק; ואין זה דומה למה שכתב השלחן ערוך כאן דאין צריך לכסות שאר האותיות, דבזה ודיא מודה

שער הציצית
(נג) פרי מגדים:

הלכות תפלין סימן לב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מ]

כשרה, אבל אם השתייר כן ברגל השמאלית הרי היא פסולה, שהרי אם תהיה הרגל כצורת יו"ד קטנה, תיראה התנו"ו כפ"א פשוטה.

דלא להחמיר בלבד פסק פדעת שאר פוסקים⁶⁶ וכו', ואם-כן צריך להזהיר מאד להסופרים שגבשלין בנה⁶⁷.

[משנ"ב ס"ק מג]

היגו מהקטב לצד מקלה⁷⁵.

75 מכאן הוכיח בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ה אות ד), שאם הרגל השמאלית של הה"א נמשכת למטה מרגלה הימנית, הרי היא כשרה, ואין לחוש שמא נראית כמו קר"ף, מפני שאין הרגל השמאלית יוצאת מתחת לשורה של שאר אותיות, אך אם היא נמשכת מתחת לשורה, תלוי הדבר אם למראית העין היא נראית כאות ה"א. אולם אם הרגל השמאלית מתחילה מתחת קו הרגל הימנית, כתב (שם) שאין להכשיר, משום שאין עליה צורת ה"א, כמבואר בקסת הסופר (סי' ז ס"ו). וראה מה שכתבנו לקמן במשנת סופרים (אות ה"א בסופו).

[משנ"ב שם]

ולא מצרפינו לה מה שלמטה מהקטב אפלו אם תינוק דלא חפץ ולא טפש קראה לאות⁷⁶.

66 כוונתו לאפוקי מדעת הט"ז (ס"ק ח) שכתב שהרמ"א בא רק להחמיר. וראה עוד בביה"ל (סוף ד"ה אבל) שדחה את דברי הט"ז.

67 והחזו"א כתב (או"ח סי' ז), שמה שנאמר שתהיה הירך השמאלית כמלא אות קטנה, הכונה לאות קטנה ממש, ואין צריך שתהיה בגודל של אות יו"ד לפי ערך הכתב (כפי שצריך בירך הימנית).

אכן לענין אות דל"ת שיש בה נקודה קטנה של דיו בקרן השמאלית התחתונה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קמ) שאם תינוק קוראה דל"ת כשרה היא, לפי שביעור זה אין הנקודה נחשבת כרגל של ה"א לא רק לדעת הרמ"א אלא אף לדעת הרא"ש [אלא אם כן הרגל הימנית גם כן קטנה בשיעור]. וכעין זה מבואר במקדש מעט (סי' קלד) לענין ראש של למ"ד שנכנס לדל"ת. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ג) היקל בזה כשהנקודה פחותה משיעור אות קטנה והיא נמצאת בסמוך לרגל הימנית. וראה מה שכתבנו להלן ס"ק קלב.

[משנ"ב שם]

שהקל הפרימגדים בק"ף פשוטה שעשאו מרבע על-ידי תקון⁶⁸.

68 ואינה פסולה מדין 'שלא כסדרן', מן הטעם שכתב להלן (ס"ק קיד) בשם הפמ"ג שכל אות שעיקר צורתה עליה, אף על פי שצריכה תיקון להכשירה, מ"מ אינה פסולה מדין 'שלא כסדרן'.

[משנ"ב ס"ק מב]

לקאורה בחי"ת בין רגלה הימני או השמאלי⁶⁹ וכו', וצ"ל לקמן בסימן לו בדיני צורת האותיות, באות למ"ד⁷⁰ ופ"א פשוטה⁷¹ וצדי"ק פשוטה⁷² וקו"ף⁷³ ובאות תי"ו⁷⁴.

76 ולענין קריאת התורה, כתב החזו"א (או"ח סי' ח ס"ק ח) שאפשר להקל במקום שתינוק קורא אותה כהוגן, משום שיש לסמוך על דעת הרמב"ם שמתור לקראו בספר תורה פסול, בצירוף דעת המאורי (המובא להלן ס"ק מח) שמצופים את מה שלמטה מן הנקב אם התינוק קוראה כדיון. מאידך, הדרך החיים (סי' קנז סכ"ט) והשערי אפרים (שער ה סי"ב ו-יד) כתבו שיש להוציא ספר תורה אחר באופן זה, וכן משמע בקצו"שע (סי' כד סעיף ו-ז).

[ביה"ל ד"ה נקב]

כמלא אות קטנה פשר ואם לאו פסול⁷⁷.

77 והחזו"א כתב (או"ח סי' ח ס"ק ה), שמה שנאמר בגמרא 'זאם לאו', היינו שלא נשאר כלום, ולעולם די בכך שנשאר שריטה דקה בעובי.

[ביה"ל ד"ה מלא אות קטנה]

אם כמלא אות קטנה הוא מקטב קטן⁷⁸.

78 והחזו"א (או"ח סי' ז) כתב, שנראה לדינא שברגל ימין צריך שישתייר כיו"ד ועוקץ שלה בכתב זה, ואפילו בכתב גדול, לעולם משערים כפי כתב זה, אבל ברגל שמאל די ביו"ד קטנה שבקטנות, אפילו בכתב גדול.

[ביה"ל ד"ה כנון]

שהשוו שם זי"ן לזי"ו לדינא⁷⁹.

79 וכן הכריע להלכה לקמן במשנת סופרים (אות זי"ן), וכלשון השו"ע כאן.

69 וכן נקט למעשה במשנת סופרים (אות חי"ת), וראה מה שכתבנו שם.

70 וכמו שביאר הביה"ל שם (ד"ה ונהגו), שאין כוונתו לירך הלמ"ד, שבזה דאי פסול אם נשאר כמלא אות קטנה, אלא כוונתו למושב הלמ"ד.

71 שנתבאר שם, שצריך שיהיה שיעור מלוא אות קטנה מכנגד מקום הנקודה הפנימית ולמטה.

72 שנתבאר שם, שצריך שיהיה שיעור מלוא אות קטנה ממקום דיבוק היו"ד לנו"ן פשוטה.

73 שנתבאר שם, שאין הכוונה לאורך הרגל הימנית, אלא לאורך הרגל השמאלית, שיהיה שיעור מלוא אות קטנה מכנגד מקום הכפיפה ולמטה.

74 שנתבאר שם, שאם השתייר ברגל הימנית כמלוא אות קטנה